

IN EEN POLDER.

DOOR

B. P. VAN DER VOO.

Wederom dwalen onze gedachten af naar de hollandsche poldertjes en polders, dijkjes en dijken, parken en boerentuintjes, riviértjes, slooten, vaarten en plassen, die ons zoo dierbaar waren, die we liefhadden en die we steeds beminnen zullen, omdat we er genot smaakten en er leerden van de overal groote natuur. We staan op één dier dijken en zien over wei-, bouw- en braakland.

Van de wilgen, die onder aan den dijk — natuurlijk! — niet ontbreken, hangt de gemeene sterremuur, *Stellaria media*, in lange licht-groene slingers af. Iets bijzonders zien wij echter verder niet, tenminste dat schijnt oppervlakkig zoo, en voor dezen keer willen we het landschap vluchtig overzien, gelijk we het vroeger poogden te ontleden.

In het gras zien we den boksbaard, *Tragopogon pratense*, met groote heldergele bloemen en vrij-achtigen stengel. De bloemen dezer plant openen zich slechts in de vroegte. Midden op den dag vindt men ze gesloten. Volgens den »Prodromus» is de *Tragopogon pratense* minder algemeen dan de kleine boksbaard, *T. minor*. Zooals Prof. OUDEMANS terecht aanmerkte, zou, bij een nauwlettend onderzoek, veel wat tot deze laatste soort gerekend is, tot de eerste blijken te behooren. Het onderscheid is namelijk gelegen in de lengte der bloempjes, doch valt slechts in den morgen in het oog, daar alleen dan de hoofdjjes geopend zijn. Nergens zag ik den kleinen boksbaard; op meerdere plaatsen den *Tragopogon pratense*. Trouwens het gaat met deze plant als met zoovele: zoolang men niet alle deelen van ons land heeft doorzocht, is men geneigd, voor zeldzaam te houden wat algemeen genoeg is.

Daarnaast vinden we het knoopkruid, *Centaurea Jacea*, de roode zuster van de blauwe korenbloem. Deze grove en niet in den zin van de korenbloem sierlijke plant, steekt lief af bij het geel van den boksbaard. Zij voert de gedachte terug naar den tijd van helden en goden. De centaurus CHIRON, gekwetst door een pijl van HERCULES, genas zijn wond door er de bladeren van een kruid op te leggen, dat men naar den ontdekker centaurium noemde.

Koning GENTIUS van Illyrië vond later een andere plant met gelijke heilkundige eigenschappen, die men kleine *Centaurium* of *Gentiana* noemde. LINNAEUS bracht later de groote *Centaurium* tot de saamgestelden, onder den naam *Centaurea*; de andere plant behield echter haar naam *Gentiana* (thans *Erythraea*, duizendguldenkruid; grieksch: Kentaureion; ital. en port. *Centaurea*; duitsch: Tausendguldenkraut, Erdgal; deensch: Tusindgylden; zweedsch: Tusengyllen; poolsch: Centurrya). Steeds heeten de geneeskrachtige deelen van het duizendguldenkruid nog »Herba et flores s. summitates Centaurii minoris”. Uit het geslacht *Centaurea* heeft de apotheek slechts »flores cyani”.

Bij dien dijk ligt een andere plek, die me soms in 't geheugen kwam, wanneer ik bladerde in mijn Herbarium.

Een dorre — vóór een ander wellicht onaantrekkelijke — vlakte, die me steeds zal voor den geest staan als de plek, waar ik mij in verschillende jaargetijden verlustigde in den aanblik der gestadige afwisselingen, die in den plantengroei plaats vinden. Vroeg in 't voorjaar is de vlakte dor en doodsch — schijnbaar —; want ook dan werkt de natuur, zelfs in verborgen schuilhoeken iets schoons scheppend; de bodem is alsdan bedekt met mossen, vooral het sierlijke draaimos, *Funaria hygrometrica*. In Maart en April kleurt het klein hoefblad, *Tussilago farfara*, het veld geel; in Mei verschijnen de kruipende boterbloem, *Ranunculus repens*, madelief en klaver; in Juli eindelijk komt de beekpungè, *Veronica beccabunga*, terwijl een vluchtig overzicht alleen de zoden, *Juncus*, en de hooge bruinroode zuringplanten tot haar recht doet komen.

En overal langs zulke dijken, in zulke polders, ook in of nabij de dorpen, treffen we miniatuur-tuintjes aan, die soms smaakvol kunnen genoemd worden; ten minste, ze zijn niet ingericht met de smakeloosheid, welke zoo vaak groote parken en buitenplaatsen kenmerkt.

Bij de boeren schijnt in het algemeen de zeer waardeerbare gewoonte te heerschen, de voorpui der woningen met Flora's kinde-

ren een vroolijk aanzien te geven. Eenige woningen, smaakvol met muurpeper, *Sedum acre*, andere vetplanten, *Crassula*, tuin-geraniums, *Pelargonium*, indische kers, *Tropaeolum* en slingerplanten, winden, versierd, leveren een verrassend tafreel op.

Geen symmetrische haringsla-perken, geen rechtlijnig, natuur-doodend mozaïek-systeem is tot hier doorgedrongen. Hoeveel schoons werd zelfs in ons kleine landje door wansmaak verwoest! De landlieden vereeren de natuur nog *als* natuur, al doen ze dan ook dat vaak onbewust. Wilt ge mozaïek? Laat een parketvloer leggen in één uwer kamers — dan hebt ge onvervalschte kunst. — Doch wilt ge bloemen, och, laat ze dan tieren op de manier die moeder Natuur ze voorgeschreven heeft. Geen dwergen of monstrositeiten, vooral geen figuren in uw bloemperken meer, want ze schenken u nooit genot; de verlustiging — als ik het zoo noemen mag —, die men bij de aanschouwing van zulk een tapijtbed ondervindt, is veel meer te wijten aan de figuren zelf en niet aan de planten. Met kunstbloemen zou de indruk dezelfde wezen. Onze eenvoudige zaadplanten kunnen me meer bekoren; het meest echter de wilde planten, de beelden van Nederland in zijn vroegeren toestand, de ongeschreven geschiedenis van onzen bodem.

Men zegt, dat kunst en natuur elkander de hand moeten reiken, dat de eerste de laatste kan verfraaien. Doch dat is onmogelijk. De verfraaide natuur kan op dien naam geen aanspraak meer maken. De aangekleede waarheid is leugen; de vervormde, ontwrichte natuur is onnatuurlijk. Kunst onderstelt verbeelding, scheppingsgave, poëzie; de natuur is waar en openbaart zich ongekunsteld.

Hier kiest men ook bijzondere planten als versiering, die elders afgedankt zijn; zooals, bij voorbeeld, de blauwe monnikskap. Zij komt in de boeren-tuinen nog wel voor, en is een onzer ouderwetsche sierlijke perkplanten. Is ze uit de mode geraakt, omdat haar vormen zich tot geen symmetrie leenen?

Op de boerenwoningen vindt men vaak een schotel met huislook of eenige planten van dezen beschermmer tegen onweder. Ze spreken van onkunde en lichtgeloovigheid, die niet bij de boeren alleen bestaan. Als behoedmiddel tegen den donder werd ook de haagdoorn en bij de Romeinen laurier en wingerd aangewend; een haardvuur van palmtakken en brandnetels diende ook voor hetzelfde doel. De boer, de echte, die nog weinig beschaving genoot, is zeer konservatief. Hij plant huislook, omdat zijn vader, grootvader en overgroot-

vader het eveneens deden. Wie in dit middel gelooft, zou volhouden dat het afdoende is, al zag hij in een zoo beschermde woning de bliksem slaan. Waren er nog onvervalschte Romeinen, dan zouden die evengoed in de bres springen voor hun laurier of wingerd en de onovertreffbaarheid daarvan bepleiten. Zoo blijft elk pal staan voor hetgeen hij geleerd heeft van het voorgeslacht; en al moge dit in het besproken geval een onschuldig vermaak wezen, in ernstiger zaken gaat het evenzoo en steeds zal de stijfhoofdige vasthoudendheid der onwetenden voor de menschheid een hinderpaal wezen voor veel goeds, nuttigs en schoons.

En natuurlijk wordt het boerentuintje van den weg afgescheiden door een heg, die zulk een gewone verschijning vormt in het hollandsche landschap; waar, bij voorbeeld, de straatweg van Rotterdam naar Schiedam geheel tusschen twee hoge heggen omsloten is. Toch is ook zulk een heg het beschouwen waard. De heg is een bont samenraapsel van uiteenlopende karakters. Ze bevat vlier, *Sambucus nigra*, meidoorn, *Crataegus*, en mondhout, *Ligustrum vulgare*. Daartusschen tieren bramen en andere planten. Een heg, van wat ook, die in den zomer met de groote witte bloemen, in den herfst met de zware vruchtrossen der bramen prijkt, maakt steeds een goede vertooning; doch als het mondhout zijn liefelijk geurende bloemen daarbij voegt, stijgt het effect nog meer. De eenige, die in de heggen misplaatst is, zou de meidoorn zijn. Wel te verstaan, de meidoorn zooals hij, verminkt en geschoren, vervormd tot een muur, zijn elendig bestaan voortsleept, als een leelijk kromtakkelig heestertje, dat zelden rijkelijk bloeit. In het wild in de duinen, of in parken gekweekt als boom, is hij de liefelijke bode der Meimaand. Een geheel ander karakter is de liguster, de welriekende, beschaafde, stomme wachter, onze sering. De mensch spaart hem meer, en laat hem vaker gelegenheid om zich een weinig te ontwikkelen, wellicht omdat de heester haartoe noopt door zijn schoone vormen.

* * *

Langs den weg is een sloot — dat spreekt vanzelf. — Zulk een sloot vormt op zichzelf reeds een ruim studieveld. Vaak is een plas of sloot bedekt met groote groene bladeren van drijvende waterplanten, waar de rozeroode bloemtrossen der *Hottonia*, de dooiergele en helderwitte bloemen van waterleliën en andere bloemen uitsteken, en dan boeit het wateroppervlak ons reeds van verre. Wanneer de oever omzoomd is met riet en duikelaars, kalmus en bie-

zen, waartusschen de schoone aartjes van de aan ons land zoo eigen soorten *Carex* op hooge driekante stengels, en wij daar naast en doorheen een menigte zien van zeldzame en algemeene planten, dan zijn we zeker dat we een terrein vinden voor urenlange onderzoekingen, dan zijn we zeker, dat we naar huis keeren beladen met buit, die ons ook later nog genoeglijke oogenblikken bezorgen kan.

Bij oplettender beschouwing worden wij de kleinere plantjes gewaar, die op of in het water tusschen de grootere zich bevinden. En het mikroskoop kan ons eindelijk nog een wereld ontrollen, van welker afwisselende gestalten wij geen flauw denkbeeld hebben.

Wat wij dan in de slooten en plassen van onze omgeving vinden, is ons even lief en blijkt een even weelderige plantengroei, als de keerkringsflora, die in de bassins der warme kassen in de botanische tuinen wordt gekweekt.

* * *

Dikwijls zal men op de slooten de witte bloempjes van de water-ranonkels, *Batrachium*, drijvende vinden. De bladeren zijn fijn verdeeld en ondergedompeld, tenminste bij de meest algemeene soorten. Van verre lijken de bloempjes op het kikkerkruid, dat zich evenwel dadelijk door zijn ronde, donkergroene blaadjes verraaft. Langs de sloot in het riet zullen we heel veel de giftranonkel, *Ranunculus sceleratus*, aantreffen, welke plant ook overvloedig is in sommige vochtige weilanden. Een enkelen keer steekt de prachtvolle zwanebloem uit het riet.

Voorheen waren de soorten *Batrachium* onder het geslacht *Ranunculus* begrepen. De tegenwoordige naam is afkomstig van *Batrachion*, de grieksche benaming der boterbloem, afgeleid van *Batrachos* (kikvorsch), evenals het latijnsche *Ranunculus* van den latijnschen naam voor kikvorsch (*rana*) afstamt.

De blaartrekkende hanevoet of giftranonkel, *Ranunculus sceleratus*, bezit eigenschappen, die voldoende door de hollandsche namen worden gekenschetst. De latijnsche soortnaam, afgeleid van een woord, dat boosheid beteekent, bewijst ook, dat we hier met een gevaarlijk gewas te doen hebben. Het in alle deelen der plant aanwezig sap, veroorzaakt reeds blaren, wanneer het met de huid in aanraking wordt gebracht. Op inwendig gebruik volgt ontsteking der ingewanden en onvermijdelijk de dood, wanneer men niet tijdig een tegengift toedient, daar de ontstoken plaatsen in koudvuur overgaan. Slijmige oliën gaan de verwoesting der ingewanden tegen. Er wordt ook ge-

sproken van een op Sardinië groeiende *R. aceleratus*, die, bij wie er mee vergeven is, de lachspieren prikkelt tijdens het sterven, waarvan de naam sardonische of sarkastische lach komen zou, voor een krampachtig lachen, dat niet in iets lachwekkends zijn oorzaak heeft; de Ouden noemden dien specialen lach reeds. Toch is het volstrekt niet zeker, of met de *Sardonias herba* wel dezelfde plant bedoeld werd. Het is wellicht niet overbodig, hier bij te voegen, dat men de gift-ranonkel kan herkennen aan de kleine, glinsterend gele bloemen en de zeer talrijke, in een hoofdje boven de meeldraden uitstekende stampers. Gelukkig, dat geen lokkende vruchten den onkundige tot proeven kunnen verleiden!

De zwanebloem kan met alle recht een sieraad onzer flora genoemd worden. Op een statigen, hoogen stengel verheft zich een scherm van veel groote rozerode bloemen, met 9 meeldraden en 6 stampers. Slechts bij zeer enkele geslachten — o. a. den laurier — vindt men 9 meeldraden, zoover ik weet echter bij geen enkel ander geslacht bovendien 6 stampers. Men wil dat deze plant aan Flora toegewijd was; alsook dat Ovidius haar uit het bloed van Acis liet ontspruiten.

GALATHEA spreekt: »Ic verleende ACIS, dat hij in een riviere veranderde, want allenskens sach men sijn bloet uyt loopen, sijn lichaem versmiltē, ende in water versmiltē, dat door die spleten van de rotsen inde zee quam ghelopen: uyt het welck terstont een ionghelinc sijn hooft stack, hebbende riete hoornen op sijn hooft, de welke en hadde hy soo groot niet gheweest, oft soo swerten hooft niet gehad, men soude gheseyt hebben dat ACIS gheweest hadde". Aldus lezen we in de »Metamorphosis dat is: Die Herscheppinghe oft Veranderinghe, beschreven vanden vermaerden ende gheleerden poet ovidius. In onse duytsche Tale overgheset, ende met vele Figuren verciert, elcke tot zijnder Historien dienende etc, Antwerpen 1650 kl. 8° p. 421." De zwanebloem werd aanbevolen als sierplant; in Loudon's »Encyclopaedia of Plants", pag. 370, lezen we: »The water-Gladiol, or grassie-Rush, is of all others the fairest and most pleasant to behold, and serveth very well for the decking and trimming up of houses, because of the beautie and braverie thereof."

En voert onze wandeling ons langs een rivier, een plas of ook wel een boezem of een vaart, dan strekken zich daar buiten den dijk of het dijkje meestal gorzen of uiterwaarden uit, buitengronden, die laag liggen en herhaaldelijk overstroömd worden. Deze moerassen vormen een smalle strook, vooral langs de rivieren, tusschen den dijk

en de rietvelden, die het uitzicht op het watervlak beletten. Ze zijn bedekt met dichte boschjes van wilgen en elzen, waaronder zich een rijk kruidentapijt heeft ontrold, naar alle waarschijnlijkheid door de rivier zelf daar meestal geplant, als een geschenk uit hooger gelegen streken voor de gronden nabij haar mond.

Vaak is een dergelijk elzenboschje niet te doorworstelen. Daar die eilandjes slechts weinige meters breed zijn, ziet men moeilijk iets over het hoofd, als men er komt in de tijden, wanneer alles bloeit. Ge zijt er in een volkomen wildernis, de schennende menschenhand heeft dit oord nog niet beschadigd. De elzen hebben het voorkomen van Pandana's met luchtwortels; door het afspoelen der bovenste aarde, bij overstromingen, zijn namelijk de wortels bloot gekomen, zoodat een aantal boomen nu op zuilen rusten — zij het dan ook op zuilen van slechts omstreeks 1 meter. Dit alleen geeft reeds een zekere woestheid, het uiterlijk van een brok natuur aan het geheel. Laat ons thans eens de gorzen bezien in enkele onderdeelen van den plantengroei.

Het kruidentapijt geeft grillige vormen te aanschouwen. Groote Spiraea's, Cineraria's en Angelica's. Deze laatste plant vooral zag ik zelden zoo buitengewoon groot; op het gezicht van zulk een reus onder de kruiden denkt men onwillekeurig aan Kamschatka, waar KITTLITZ brandnetelen van 10, schermplanten van 13 voet hoogte aanschouwde. Het lijkt of 't hier een wedstrijd geldt wie het hoogst kan worden; ook de grassen zijn veel hooger dan men op het droge anders te aanschouwen krijgt.

Op de wilgen groeien allerlei planten, b. v. muurleeuwenbekje en haagwinde, *Convolvulus sepium*; zij vertegenwoordigt de lianen van het natuurwoud en zoekt licht evenals deze; de stengels slingeren zich rusteloos voort in de hoogte, totdat ze hun bloemen ten toon spreiden, wanneer ze een zonnig plekje gevonden hebben.

Op de kruinen der wilgen vindt men veel belangrijks, hoe alledaagsch die boomen ook zijn. Daar tieren hennipnetel, muur, biggekruid, paardebloem, grassen, naaktvaren en bitterzoet. De laatste plant heet ook elfrank, of alfrank, en herinnert zoo aan de elfen, alfen of alpen (duitsche naam Alprank), die niets met de zwitsersehe Alpen te maken hebben. Men kent ook een »elfengras" (duitsch: Elfen-tanz-gras), waarschijnlijk de eenknoop, *Molinia coerulea*, een gras, dat op drogen grond veel voorkomt.

Niet steeds bepale men zich tot het uiterlijk, met schoonheid van

vorm en kleur pronkende. Want veel daarvan is helaas schijn. Maar het innerlijke is altijd waar, het bedriegt ons nooit. Dus trachte men te leeren door zich te wenden tot het onveranderlijk belangwekkende dat overal is, het steeds objectieve.

De eentonigste wandelingen kunnen op die wijze veraangenaamd en benuttigd worden. Wat eens verveling was, wordt dan leering en ontspanning, oefening die het leven beter, het doel edeler maakt.

En dikwijls ziet men de stelling bewaarheid, dat juist het genot, de voldoening grooter wordt, naarmate het voorwerp der beschouwing geringer scheen. Het groote ligt in het allerkleinste. Het merkwaardigste schittert niet met uiterlijke praal. Het belangrijkste verschuilt zich nederig, wachtend op den onderzoeker, die het weet te vinden.